

اسلام فيلسوفى ابن رشد

مدرجات

سليمان نظيف ويابان زاده نعيم بك
افنديلرك يازىلى - ابن رشدك :
عائله سى - ولادت و وطنى - نشأنى -
تربيه سى - شهرتى - پادشاه ابويقوب
بن عبدالمؤمن طرفندن فضلنك تقدير
ابداسى - حقهده كى تقرىضار -
استادلىرى - شاگردلىرى - تدريسى -
علمنك تأثيرى - تأليفانى و مطبوع
آثارى - ارسطو فلسفه سيله اشتغالاتى -
واشتغالاتنك سببى - سببى و اجتهادى -
دين حقهده كى فكرى و مذهبى -
فلسفه سى - اخلاقى - منتقدلىرى - ادبارى
واكتفارى - پادشاه يعقوب المنصورك
تحقير ايمسى - شريك نيكبترلى .
حسد ابداسنده كى اسباب - ادبارنه
اولان سبيلر - دوستلىرى - اقبالى -
اولادى و ساثره .

صاحب و ناشرى

معلمين كىستخانه سنى

استانبول باب على جامع شريفى
قارشوسنده

استانبول : نجم استقبال مطبعه سى

۱۳۴۰ - ۱۹۲۴

عزیزم افندم ،

(ابن رشد) کتابکزی جدا پک مفید بولدم . الك بوبول
اسلام حکیمینی پک کوزل صورتده ترکره طایتمق ایچون
مصروف اولان همتکزی هر ترک تجبیل ایدر ، احتمال که
آتیآ لسانمزده ابن رشدی داها اطرافلی ، داها واضح طایداجق
اثرلر وجوده کتیره جک ارباب همت بولوناجق . فقط سز
داها شرف تقدیمی محافظه ایده جکسکوز .

بابان زاده نعیم بک افندی استادمز ابن رشدیله صورت
مخصوصه ده اشتغال و اثرلرینی اصلنده تدقیق ایتشدرد . برکرده
مشارالیهک کتابکزی کورمه سنی ایستردم . مهارفه کوز بوش
مع الافتخار حصولنه دلالت ایدرم .

پوسته ده ضایع اولورخوفیله سراپا مطالعه و برابیکی کله
اشارت ایتدیکم اثری یاننده حفظ ایتدم بازار کونلری صبا
ساعت اوندن اوکله قادر نشان طاشنده مشروطیت محله سنه

حریت سوقاغی نامنی و بردگری بربرده کی خانه مده دوستلرله
تشریفه انتظار ایدرم. ارزو ایدرسه کز بالذات تشریف، وقتکنز
غیر مساعدسه کتابی زه به تودیع ایجاب ایده جگنی تحریراً
تبلیغ ایدیکنز.

مطبه یه دوام منتظم اولمادیغندن اورایه یازیلان
مکتوبلری تا آخرله آیورم. بمضاً قارغشه لفه کیدنلرده اولیور.
خانه مه کوندریلن مکاتیب و ائارک احتمال وصولی اغلبدره.
باقی بی ده مستقیض ایتمش اولان فیض و عرفانکنز
حاتم و مزاید اولسون افندم.

سلیماه نظیف

عز زم قایا نوری بک

وطن پرورانه فداکارانه دن سو کره گرفتار اولدیفکیز اسارنک
ایام صرا تنده وقتکیزی بوش کچیرمه مش، او اضطراب آور
کونلر کرده ییله استفاده و افاده علومه تخصیص ایده بک
زمان بولا ییلمه شسکیز. مبدول اولدقنری قدر مع الاسف مجهولمز
اولان اعظم اسلامی کرک فلسفه ساحه سنده، کرک دیگر ساحه لرده
مقار نسیان دن چیقاروب قلوب اهل عرفانه مایه حیات ایتمی
بو کونکی کتیچک کندینه واجب الادا بر دین ییلمه لیدر. بور جکرک
بر جزئی بو همتکیز له ادا ایده رک اقرانکزه پیشوا اولدیفکیز دن
طریلانی سزنی تبریک ایدرم افندم.

دارالفنون مدرسلرندن

محمد نهم

قارندە

شمال تورك - مسلمان قارندە شلرېمك حقيقي عاماسندن
بولدىغى كى آثار مفيدە سىلە دە مطبوعات عالمندە بيوك بر موقە
قازانمش اولان (عموم روسىيە مسلمانلرى نظارت شرعيەسى)
رئيسى قاضى رضاء الدين بن فخر الدين افندى حضرت تلييك (مشهور
ارل) عنوانى آلتندە يازمش اولدولرى (ابن رشد) ك ديكر
مطبوع آتارى مثللو بيوك بر شوقلە مطالعه ايدلديكى روسيە دە
بولنديغى زمان كوردىكىمدن بلکہ بزددە عين رغبتە مظهر
اولور اميدىلە مشارالېك شو (ابن رشد) نى استانبول
تور كجەسنە نقل ايدرك محترم قارئرك انظارينە عرض ايتك
جسارتندە بولندم شو ار، محترم اوقويچيلرە هم (ابن رشد) ك
حقيقي ترجمە حالى او كره تمش وهم دە - بو واسطە ايلە - شمال
تورك مسلمان قارندە شلرېمك رضاء الدين بن فخر الدينلر نى
طاليمش اولاجقدرە

قايا نورى

مدخل

کتبخانه مزده موجود قيمتلی اثرلردن وهر کون او قومقده اولديغمز
مجله لر وادبی رساله لردن ، اسلام عالمده بيوك کمال کسب ايدن ذوات
حقنده خيلي معلومات طوپلامش ايدم . بوقادار طوپلاديغ معلوماتی
(مشهور ارلر) اسميله نشر ايتمکه قرار وبردم . انشاءالله هر فرصته
آزار آزار نشر ايديلير . بزم برآيده تحصيل ايتديکمز شيلري سوکيلي
خلفلريمز برکونده و بزم بر هفته ده بيک مشقتله اوکر نکلريميز ده بر
ساعته ده اوکر نه جکاري نه شهه يوقدر . زيرا خلفلريميزه تحصيل يوللری
بره يوز نسبتنده قولايلاشمشدر . دنيا خيلي ترقی ايتديسه ده هنوز
ابتدائی درجه ده بولنديغی ده انکار ايديله مز . « قارت دنيا » « قحبه
دنيا » ديهه توصيف ايتديکمز شو دنيا ، کچن سنه وجوده کلش
دینه جک قدر کنجدر . بناء عليه علم يولنده يازلش شيلردن استغنا
وقتی هنوز کله مشدر . احتمال که بويله وقتلرده يوزلرجه ويکلرجه عصرلر
صبر ايتمک لازم کليز . بوندن طولايي بزم يازديغمز شيلري خلفلريميز
تماماً مهجور ايتزلر ظن ايدرم .

روسيه - اوقا

رضاء الدين بن فخر الدين

ابن رشد و عائله‌سی

کندی معاصری عالم‌لک‌ک بویوکلرندن واسلام حکما‌سندن اولان محترم فیلسوف‌ک اسمی (محمد بن احمد بن محمد بن رشد) در. کنیه‌سی، جدی (محمد بن رشد) ک کنیه‌سی کبی (ابوالولید) در .

جدی اولان (ابوالولید محمد بن رشد) ، امام مالک مذهبنده اولوب قرطبه‌ده قاضی منصبنده بولمیشدر . کندی‌سی عالم بر ذات اولدیغندن اندلس و غرب ولایتلرنده کی علما ایله بیوک مأمورلر مشکل مسئله‌لرده مشار ایله مراجعت ایدرلردی . قرطبه شهرنده جامع کبیر شیخی (ابن‌القران) نام ذات (ابوالولید) ک قاضی ایکن اصدار ایتدیکی فتوالرینی جمع ایدرک بر کتاب وجوده کتیرمشدر . بر روایت کوره مذکور کتابک اصل نسخه‌سی بوکون پاریس کتبخانه‌سنده محفوظدر . فتوالری جامع کتاب‌ک اول اسپانیاده بر مناسترده حفظ ایدیلوب بالآخره پاریسه نقل ایدلمشدر . فیلسوف حضر تترینک بعض فکرلرینه اساس اوله‌جق شیلرک مذکور کتابده بولندیغنی اوقویانلر سولمکده‌در .

آتاسی اولان احمد ، باباسی ابوالولید بن رشد رینه قرطبه‌ده قاضی اولمشدی . (۴۸۷) تاریخنده تولد و (۵۶۷) ده وفات ایتمشدر . مورخلر آره‌سسنده محترم فیلسوف : (الحفید) ، پدری احمد : (الابن) ، جدی (ابوالولید) ایسه : (الجد) اسمیه شهرت بولوب برنجی ابن رشد ، ایکنجی ابن رشد و ترجمه‌سنی یازمقده اولدیغمنر

فیلسوفی ده (اوچنجی ابن رشد) یاخود (فیلسوف ابن رشد) دییه
توصیف ایتشلردر .

ولادت و وطنی

(فیلسوف ابن رشد) هجری (۵۱۴) و برروایتہ نظراً (۵۲۰)
تاریخنده قرطبه شهرنده دنیایه کلوب سگسان بریاشنده و دیگر برروایتہ
کوره یتیمش یش یاشنده (۵۹۵) سنهسی صفرا الحیرک طقوزنجی کونی
مرا کشته وفات ایتشدر (میلادی ۱۱۹۸ سنهسی کانون اولنده) .
دیگر بر روایتہ نظرآده فاسده (طنقازوت) قپوسی خارجنده اولان
مزارلغه دفن ایدیلرک اوچ آی صکره قبرندن چیقاریلوب قرطبهیه نقل
ایله اجدادی قبرستانه دفن ایدلشدر .

نشائی

ابن رشد: اندلس (اسپانیا) ده مشهور و معتبر برعائله دن ظهور
ایدرک تربیه سنی علم یوردی اولان اندلسده آلمشدر . اوزمان اندلسده کی
قضا منصبلی، بو کونکی تورکیه دولتنک والی منصبلیتنک درجه سنده
ایدی . انسانک فضیلت صاحبی اولسی ایچون، آشای طبقه لر دن ظهور
ایلسی و معروف اولمیان یرلردن یتشمسی مانع دکلسده بیوک شهرلرده
و خواص آراسنده کسب شهرت ایتیمی قادارده قولای دکلدره . بناء علیه
مستثنی و ممتاز عالملری پک چوق اولان بیوک بر شهرده تحیز ایدنلر ،
دیگر لرینه نسبتله پک زیاده ممدوح اولایلیر . بوسیدن فیلسوفک یتیشدیکی
محل ایله قرطبه حقیقده بر آز اولسون معلومات و یرمک هر حالده
فائده دن حالی دکلدر .

قرطبه

فيلسوفك طوغوب بيوديكي (قرطبه)؛ اندلس دولت امويه سنك
پايتختي اولوب مؤسسات نافعہ ، علم و معرفت ، هنر و صنعت و کثرت
نفوسجه بغداددن صوکره دنيا نك اک برنجي شهرلرندن معدود ايدي .
امويلردن صوکره هر نه قدر تدني ايتديسه ده دنيا ده کي شهر تي ينه غائب
ايتدی . بيک مرمر ديرکيله مشهور اولان جامع شريفی قرطبه و عموم
اندلسک ترقياتنه بر دليل اولاييلير . شو جامعک بناسی بو کون ده برنجي
درجه ده کوزل کلسالردن معدود اولديني سويلنمکده در . قرطبه نك
قارشو سنده (اوچنجي عبدالرحمن) نام اميرک بنايلديکي (مدينه الزهراء)
قصبه سنی عرب شاعر لری و جغرافيونی مدح ايتمکله بيشره ميورلر .
سکزيوز آرشون اوزونلغنده ، يکرمی ارشون کنيشککنده اولان
کوپری دنيا نك عجيب بنالرندن در .

دولت امويه زماننده قرطبه نك ايکيوز جامعی ، آلتیوز خانی ،
ايکيوز بيک خانه سی ، و برميلیوندن فضله نفوسی موجود ايدي .
اوچنجي عبدالرحمن ، عرب و عجم مملکتلرينه خصوصي آدملر
کوندر وب علمی اثرلر و کتابلر کيتير تير و خصوصي آدملری مشهور
شهرلرده کي قيمتلی نسخهلری اوچنجي عبدالرحمن نامنه ساتون آليرلردی .
حتی ایران ، شام ، عراق مؤلفلرينک اثرلری کندی مملکتلرنده نشر
ايدله دن اول اندلسه کلير او قونوردی [*] . عبدالرحمنک علم يولنه صرف

[*] ابوالفرج الاصفهائينک (الاعانی) نامنده کي بيوک کتابنک بغداددن

اول قرطبه ده او قونديني ميويدر .

ایتدیکی پاره حسابسزدر . بونک ایچون بتون دنیاك علمی و علمی
اندلس جوازنده و خصوصیه قرطبهده طویلامشدی .

دین ، لغت ، ریاضیات ، تاریخ ، جغرافیا ، طب ، هیئت ، فلسفه ،
صناعت الحاصل دینی و دنیوی علملرک تکمیلی قرطبهده تحصیل ایدیلیردی .
بیوک و مکمل صورتده طب مکتبی قرطبهده بولندیغندن بومکتبه
اورویا حکمدارانلی کلوب تداوی ایدلمشدر و بورانک مدنیت و عمرانی
واهل اسلامک کوستردیکی احترام و حسن قبولی کوروب حیران
اولمشدر . اورویاده اک اول بنا ایدیلین طب مکتبی بودر .

اورویانک کنجلی ، علم و معرفت عاشقی شاکردلری کسب کمال
ایتمک مقصدیه قافله قافله اندلسه کیدرلر و اندلسده اولان بیوک مدرسه لردن
خصوصیه قرطبهده موجود دارالفنوندن هر سنه کسب کمال ایدوب
دیلوما آلان بر چوق فاضلر کندی وطنارینه دونزلردی .

صوک زمانلرده پاپالق منصبه چیقمش اولان (سیلوستریس)
اسمنده کی راهب قرطبهده تحصیل ایتمش و عودتده علمیه اطرافلی
حیران ایتمشدر .

اندلسده و باخصوص قرطبهده کی کتبخانهلرک و قیمتی آثارک
چوقلغنی سوبلکله بتیره میورلر . او درجه علمه محبت ایدیلیرمش که
هر بر عالم و هر بر زنکینک خانه سنده بیکرله جلدلردن عبارت خصوصی
کتبخانهلر بولنورمش . قرطبه خلقتک کتاب طویلامق خصوصنده کی
هوسلری فیلسوف [*] ، شیخ (ابو بکر بن زهر) ایله اولان

[*] احمد المقری بو حکایهده (الفقیه ابن رشد) دییه نقلی ایتدیکندن برنجی
یاخود ایکنجی ابن رشد اوله جنی ظن ایدیلیرسهده ، بزه نظراً (الفقیه) کلاه سی

مناظره‌سنده : « اشیلویه وفات ایتمش بر عالمک کتابلری صاتیلماق ایسته نیرسه قرطبه یه کوتورولور ، وقرطبه ده وفات ایدن بر موسیقی شناسک آلات و ادواتی صاتیلماق ایسته ندیکی زمان ده اشیلویه کوندریلیر « دیمشدر .

بیوک دارالفنون وطب مکتبندن باشقا نفس قرطبه شهرنده بزم بو عصر مزک لیسه سی درجه سنده سکساندن فضله تالی مکتبلر اولدینی معلومدر [*] .

فیلسوف ابن رشد حضرتلری ، شوعلم شهرنده دنیا یه کلوب امثالی واقرائی آره سنده کمال وفضیلتله اشتهار ایتدیکندن بو یوککلکنه بونلرده برردلیلدر .

تربیه سی

ابن رشد ، بویله علم مرکز ی اولان بر شهرک بیوک بر عالمک سنندن اولقله برابر پدرینک دقت واجتهادی اوزرده تربیه ایدلدیکندن فضائل علمیه دن پک زیاده حصه مند اولمشدر .

جال بوکه بو ذات یالکنز پدرینک تربیه سیله قالمیوب بیوک عالمردن دخی استفاده ایتدی . ادیباب ، دین ، علم السنه ده مهارت کسب ایتدکن | صوکره علم کلام ایله ده مشغول اولمشدر . لکن کوندن کونه ترقی | ایتمکده اولان « عقل » اگر شرح وحاشیه لر کبی اسباب ایله خسته .

نوع مساهله یه مینی اولوب طوغریسی ایسه (الفیلسوف) در . (نفع الطیب : ج = ۱ ، ص = ۷۵ — ۲۱۶) .

[*] قرطبه احوالی تماماً یازماق ایچون بیوک قطعه ده مفصل کتاب تألیف ایتمک لازم کلیر .

لاندرلماز وتوقف ایتمزسه عطالته اوغرامقسزین دائماً ترقی ایدر .
ایشته فیلسوفک عقلی ده اوجی بوجاغی بولونامیان علملره کمال حرص
ونشاط ایله کیرمش وبو سایهده طب ، ریاضیات ، هیئت ، فلسفه کبی
دقیق علملری تحصیل ایتمشدر [*] .

شهرتی

ابن رشد، بیوک بر فیلسوف ونادر بر علامه اوله رق علم ومعارفک
اک بلند درجه سنه واصل اولدینی وقت یاشی هنوز یکرمی یدی ایله
اوتوز اوج آره سنده ایدی .
پک کنج یاشندن اعتباراً عصر نده کی عالمره و بیوکاره دوست
اولشدر . باخصوص اندلسده « علم » خانہ سی اولان وشهرتلی فضلاء
یتیشدیره ن (بنوزهر) خاندانی ایله پک چایق معارفه پیدا ایلش
وانلرک علم وتربیه لرندن کاینچی استفاده ایده بیلمشدر .
ابن رشد هنوز کنج ایکن (ملثمین) دولتی اندلسده انقراض
ایدوب یرینه (موحدون) دولتی یرلشمشدی . ابن رشدک کالنه حیران
وکندیسنه صوکرده محب اولان (ابن طفیل) نامنده کی طیب موحدون
حکمداراننک مقربلرندن اولدیغندن ابن رشدی ایکنجی حکمدار
(ابو یعقوب یوسف بن عبد المؤمن) ه تقدیم ایدی .

ابو یعقوبک دعوتی اوزرینه بشیوز قرق سکنز تاریخنده ابن رشد
قرطبه دن سبته بوغازینی کچوب مرا کشه کیتدی واوراده کندیسنه

[*] اک پدبخت شاگردلر اولردرکه ، کندیلرینه (علم) نامیله هیچ بوجهله
فانده سی اولیه جق شیلر اوقوتولبور و اک نورلو اولان دماغلری زهر لنیور .
وهمرلری برباد ایدیلور !

فاس و مراکش مکتب و دارالفنون لرینی اصلاح و تفتیش و وظیفه سی تودیع
ایدلیدی . و بو خدمتی کوزل بر صورتده ایفا و اتمام ایلدی .
بشیوز آتمش بئش تاریخنده اشیلیه شهرینه قاضی اولوب بشیوز آتمش
یدی سنه سنده قرطبه یه عودت ایتدی و بشیوز تمش سکنزده ابو یعقوب
دعوتنه بناءً تکرار مراکشه کیدوب طیب خاصی اولدی . بعده قرطبه یه
(قاضی القضاة) تعیین ایدیلوب کمال عدالت و استقامت ایله اجرای
ماموریت ایلدی .

(ابو یعقوب بن عبدالمؤمن) فاضل و عالم بر پادشاه [*] اولدیغندن ابن
رشدک مزیت علمیه سنی و خدماتی تقدیر ایتمش و التفاتده بولمشدن .
(عبدالواحد) اسمنده کی عرب مورخی ، ابن رشدک (حکیم بن
یحیی) نامنده کی ذاته نقل ایتدیکی ، شوققره یی روایت ایتمکده در :
« فاس خاندانه و خصوصیه سلطان (ابو یعقوب یوسف) ه بنی
توصیه ایدن ذات (ابن طفیل) در . شهرتمده شو خاندانه انتساب
ایتمکله باشلامشدر . ابتدا پادشاه حضورینه قبول ایدلدیکم وقت ابن
طفیل ایله یالکزی ایکسی برابر او طور یورلردی . ابن طفیل پدرمله
جدمی ثنا و بنی مدح ایتدی . حتی حقمده کی توجهی فوق العاده
اولدیغندن بنی مدح ایتمک خصوصنده مبالغه ده دخی بولندی .
« امیر المؤمنین ایسه اسمی و پدرمک اسمنی صور دقندن صوکره :
اولکی حکما افلاک قدمنه می ذاهدیلر ، یوقسه حدوتنه می ؟ . .
دیه بر سؤال صوردی . پادشاه قارشو سننده ایلك دفعه بویله سوز

[*] مفصل ترجمه سی (وفیات الاعیان) ده مذکور در ج = ۲ .

ایشیتدیکمدن پک محبوب اولدم . بلخصوص بندن اول ابن طفيلك بنم
حقمده نه کبی سوزلر و ناصل تعریفلرده بولندیفی مجهولم ایدی .

« بنده : (رجا ایدرم ، امیر المؤمنین بنی عفو بیورسونلر . زیرا
فلسفه ایله اشتغالم یوقدر ! ..) دیدم . تجربه سز برکیمسه و خصوصیه
محبوبیت ایله مضطر اولدیغی سویلکه طاقم اولمادیغی پادشاه ا کلا دی .
ونی بو حالده عاجز براقق ایستمدیکندن ، حتی جسارتی آرتدیرمق
ایچون اولسه کرک ، ابن طفيله خطاباً مذکور مسئلهده ارسطو و دیگر
فیلسوفلرک اعتقادلرینه و اسلام علماسنک انلره نه جهتلرده مخالف
اولدقلرینه دائر بحثلر آجدی .

« ابو یعقوب بونکله کندی علمنک نه درجهده اولدیغی بکا کوستردی
ا کلامکه : امیر المؤمنین فاضل برذات ایش ، بوزمان بنده جسارت
کلدی . مناسب وقتنی بکلدم و فرصت دوشمکه سوزه کیریشدم .
امیر المؤمنین بنده هنرمی کوردی . حضورندن چیقدیغمه خلعت ایله
مهرکب و کلی مقدارده یاره هدیه ایتدی . »

ابن طفيل بيوك برعالم اولدیغی خالده ابن رشدك فضلنه واقف و کالنه
اودرجه عاشق ایش که حتی بعض اثرنده « ابن باجهدن صوکره کلن
فیلسوفلر ابن رشددرجهسنه یا قلاشه مامشلدرد ، بوعصر مزك فیلسوفلری
اوکا نسبتله هنوز مبتدیلرلر . ! » دیمشدر .

ابن طفيل وفات ایدنجه ابن رشد امیر المؤمنین ابو یعقوبك سرطیبی
و خاص مصاحبی اولوب « قدر » ی صوکه درجهیه واصل اولمشدی .
بیشیوز سکسان ربیع الاولنده ابو یعقوب یوسف وفات ایدوب اوغلی
ابو یوسف یعقوب المنصور بالله تحتہ چیقدیغی زمان ابن رشداسکی مأموریتنده

و موقعندہ انقا ایدلدی. چونکہ یعقوب المنصورده پدری کبی عالم و متفنن
پرذات اولدیغندن علمنک قدرینی بیلیر، حتی حکمتک عالی و نازک
مسئله لرندہ ابن رشد ایله مباحثانده بولمقدن زیاده سیله لذت آلیرلردی.
فیلسوفک یعقوب المنصور ایله اولان مجلسلری اوقدر تکلیف سز
ایمش که بعضاً: «دیکه قارده شم!» دییه خطاب بیلہ ایدر مش. بوضورتله
واقع اولان خطاب، پادشاهک مقربلری طرفندن ادب و اصوله مغایر
عد ایدیلهرک پادشاهک دقتی جلب ایدلک ایستتمش ایسه ده پادشاه:
«پادشاهلرک برچوق بنده لری اولدیغی حالده دوستلری اولماز. بوايسه
آنلر ایچون بیوک محرومیتدر. لکن بن کندیمی اویله محروم پادشاهلر
آره سنده کورمهی آرزو ایتم. سز لر بنده لرم اولدیغکز حالده،
ابن رشد دوستمدر. سز لره یاقیشمایان تکلیف سز لک ابن رشد
یاراشیر! ...» دیشدر.

حقنדה کی تقریضلر

ابن رشد حقنده قاضی الباجی: «ابن رشد کوزل فکرلی و عقللی»
«دیور. ابن سعید نامنده کی مورخده: «کندی زماننده کی فلسفه نک
امامی ایدی» دیشدر. ابن العبادده: «اندلسده علم و کمال جهتیه یوکا
نظیر اوله حق کیمسه گلدی؛ (ابو محمد بن مغیث) دن صوکره
قرطبه ده قاضی اولوب وظیفه سنی حقیله ایفا ایتمدی، پادشاهلر قارشینده
کسب ایتمدیکی اقبالی منفعت شخصی سه فدا ایتمدی» دیشدر. (ذهبی)
نام ذات ایسه: «ابن رشد علم فقهده غایه سنه و اصل اولدقدن صوکره
کلام و فلسفه ایله ده اشتغال ایتمدی و نامی ضرب مثل حالنده شهرت بولدی»
«دیور»

عراق طرفنده اولان اهل كلامك امامی (فخرالدین ابن الخطیب
الرازی) قاهره یه کلدیکی وقت ابن رشدك شهرتی ایشیدنیجه کندیسيله
کوروشمك و علمندن استفاده ایتمك مقصدیله عزم سفر ایلیش ایسهده
فیلسوفك نفی ایلدیکنندن خبردار اولونجه سفردن واز کچمشدر [*].

استاذلری

ابن رشدك معلملری : ابو القاسم بن بشکوال ، ابو مروان بن
مسرة ، ابو بکر بن سمحون ، ابو جعفر بن عبدالعزیزدر . بونلر
کندی عصرلرنده اندلسك بیوک مجتهدلرندن ایدیلر . طبده کی استاذی
ابو جعفر بن هارون (ابن طفیل اولسه کرک) ، ابن باجه (ابو بکر
محمد بن یحیی بن صائغ) ، حکیم ابن زهر (ابو مروان عبدالملک بن
ابی العلاء زهر) اولوب فلسفهده کی استاذلریده ابن العربی (ابو بکر
محمد بن عبدالله اولسه کرک) ، اندلس حافظی اولان (ابو محمد
بن رزق) در .

شاگردلری

شاگردلرندن بیوکلری : ابوالحسن بن مالک ، ابوالریبع بن سالم ،
ابو بکر بن جهور ، و سائرده در . شایان دقتدرکه بو ذوات ابن رشدك
مستثنی شاگردلرندن اولدقلری حالده فلسفه ایله شهرت بولمامشدردر . بوکا
ایکی سبب کوستریلیور . بری : استاذلرینك باشنه کلن فناقدن متولد
فلاکتلری کوردکلرندن کندی باشلری قورتارمق مقصدیله سسلری
[*] مذکور امامك ترجمه حالته داتر کتبخانه مزده موجود اثرده
مومی الیهك قاهره یه کیتدیکنی کورمدیکمز ایچون بونده مترددز .

چقاره مایه رق خلق آره سنده بر کوشه یه چکلمش اولمردن ؛
یکری ده : استاذلرنده اولدینی کبی کندیلرنده فلسفه یه خارق العاده
بر استعدادک بولنمسنندره . فکر سلیم صاحبلی شو ایکی احتمالدن صوک
احتمالی قبول ایتکده درلر . چونکه مستعد اولان کیمسه نك فکری
منع ایده جک هیچ بر قوت یوقدر . شاید ابن رشدک شاگردلی
فلسفه یه حقیقی صورتده استعدادلی اولسه ایدی نفی وجبس ایدیکدن
چکنمیوب تکمیل جانی فدا ایدنجیه قدر سوزلرینی سویلرلر و دنیوی
قوتک هیچ برندن ذره قدر قورقمازلر ایدی .

تدریسی

اسکی یونان فیلسوفلری کبی ابن رشدده عمومی درسار تشکیل
ایدرك عموم حضورنده درس ویردیکنندن اك معلوماتلی شاگردلردن
یوزلرجه ویکلرجه کیمسه لر بونك درس مجلسنده بولونوب استفاده ایدرلر
و درسلی عمومی اولدیغندن حضورنده بولنان شاگردلردن پك جوق
یهودیلرله خرسیتیانلر و هر درلو ملت استاذلری ابن رشدک آثارینی
مکملآ عبرانی، لاتین وداها سائر اورویا لسانلریته ترجمه ایدرلردی .
بوسبیدن یونانلیلرده «اشراقیون، مشائیون، افلاطونیون» ناملرنده مذهب
اولدینی کبی ابن رشد مسلکی ده باشقا بر مذهب اولمغه باشلادی . نهایت
ابن رشد مسلککنده متبحر و منتهی اولانلر - دوقنور و حکیملر - .
«رشدی» یعنی «آوهر = Averoes» نامی ویرلدی و (آوهر وئیزم) نامیه
دنیا یه شهرت بولدی .

ابن رشدك درسى : كرسى خطابتہ چيقوب خصوصى بر مادہ بہ
داڑ بيوك پروفيسورلك ويردكلى قونفرانس ، بيوك جامعلرده يوزلرجه
خلق قارشوسنده منبرده اماملك او قودقلى خطبه كى ايدى . بويله اصول
يالكنز ابن رشدہ مخصوص اولمايوب علمای اسلافك جمله سنك تدريسى
بو طرزده اولمشدر . بواصول ؛ شرح وحاشيه لر ، تعبير ديكرله ، فقه
درسندہ نحو ومنطق درسندہ كلام وحكمت درسندہ اصول او قوتقمق
قاعدہ سى وياخود قاعدہ سنلكى ظهور ايدنجيه قدر دوام ايتمشدر .

علمك تاثيرى

فرنكلرك مفتحرا نه اعتراف ايتدكلرينه كوره ، اوروپاده كى جهالتك
كو كندن قالماسنه وهر طرفه حتى مغاره لرده اسكان ايدن انسانلره وارنجيه
قدر علم كونشك نفوذ ايتسنه اك برنجى سبب حكيم ابن رشدك تلقين
ايتمش اولدينى علمى ايله حرىتى اولمشدر . بناء عليه آنلر ابن رشدى ،
علوم حكيمه وعقليه يي احيا ايدن نادر عالملك برى عد ايدوب اسمنى ده
حرمت وتعظيمه ياد ايدرلر .

ابن رشدك علميله هنرندن خرسيتيانلر وتكميل اوروپا علماسى استفاده
ايتدكلرى حالده شيمديكى اسلاملر ايله عالم اسلام عجباً نچون استفاده
ايتيور ؟ .. بوسؤاله خرسيتيانلر طرفندن آچيق وقيصه اوله رق :
« شيمديكى اسلاملك علم ايله ابن رشدكى عالملردن استفاده ايتدكلرينه
تعجب ايدلر بلكه استفاده ايتلرينه تعجب ايديلر ! » دى يه غايت زهرلى
و آجى بر جواب ويريليور . بوجوابه راضى اوليسان وياخود طوغرى

اولمادیغنی اثبات ایدہ جک ذوات میدائہ چیقارلر سہ (ققطت جہیزہ
قول کل خطیب) مثلی بونلرہ راجع اولور .

تألیفاتی و مطبوع آثاری

ابن رشد، مطالعه و تألیف اللدن افراط درجہ دہ لذت آلانلرک بریدر .
حتی بادشاہلر حضورندہ اولان اعتبارنی، قضا منصبندہ اولان و جاہتی
تماماً ترک ایدرک تألیف ایلہ اشتغال ایتمکی بر چوق دفعہ ایستہ .
مشہدہ بو املنہ موفق اولہ مادیغندن یشادیغنی مدتجہ وقتی تأسفہ
کچیرمشدرہ ایستدیکی زمان تألیف و تحریرہ عمومی خدمتلر مانع
اولدیغندن شکایت ایدہرک: « حکمت جہتجہ اہمیتسز شیلر فائدہسز
یرلرہ بی اودر جہ مشغول ایدیورکہ یازدیغ شیلری: یالغین اثناسندہ
اک قیمتلی اشیاسنی ترک ایدرک عجلہ جانلرینی قورتاران آداملر کی عجلہ
یازمقدہیم » دیمشدرہ . بوسوزی طوغریدر ؛ چونکہ فاس و مراکشک
ہر طرفندہ مأموریتلر دہ بولنمش وسبتہ بوغازندن بعضاً آفریقایہ ،
بعضاًدہ اوروپا طرفلرینہ کلوب کیندیکنندن عمرینک قسم اعظمی سفردہ
کچمشدر .

ابن رشدک آثاری پک چوقدرہ مدت حیاتندہ وجودہ کتیردیکی
تألیفاتنک اون بیک کاغددن فضلہ اولدینی کندیسندن مرویدر .
کتابلرینک بالکنز اسملری یازیلہ جق اولسہ اک آشاعی درت بیوک
حقیقہ قدر اولور .

بالخاصہ اسلاملرہ دائر اہمیتلی اولان کتابی (کتاب التحصیل)
اسملی اثری اولوب بوندہ اصحاب و تابعین آرہ سندنہ کی اختلافلی مسئلہلرک

جہاں سنی سویلہ مش و بواختلاف لک سبیلرینی و ہانکی طرفی ترجیح ایتیک لازم کلہ جکئی بیان ایشدر۔ بوندن صوکرہ فقہدہ اولان (المقدمات) ایلہ (نہایۃ المجتہد) نامندہ کی اثرینک اہمیتلی اولدیغنی سویایورلر۔ ابن رشدک عبرانی لسانہ ترجمہ ایدیلن اثرلرینک جہاں سنی مطبوعدر۔ حتی یالکز و ندیک شہرندہ الی نسخہ دن زیادہ اثرینک طبع اولندیغنی سویلنمکدہ در۔ کندی لسان اصلیبی اوزرہ طبع ایدیلن اثرلرندن ہرکہ معلوم اولانی قاہرہ دہ ۱۳۰۳ دہ طبع ایدلش اولان (تہافت التہافت) نام اثریدرکہ (ابوحامد الغزالی) تہافتی ایلہ براکدہ نشر اولمشدر۔ علم کلامہ متعلق کتابلری اوقومقلہ مشغول اولان طلبہ علوم آرسندہ بونی مطالعہ ایتہین بولناسہ کرکدر، زیرا پک مهم اثردر۔ اشاعرہ [۱] مسلکنی ابطال ایچون یازدیغنی توحید و اعتقادہ دائرہ بر اثری المانجہ ترجمہ سیلہ برابر «موللر» ک ہمتیلہ باویرادہ مونیخ شہرندہ ۱۸۵۸ سنہ سنندہ طبع اولمشدر۔ ۱۸۷۳ تاریخندہ کی نظم و شعر حقتندہ اولان اثری ایلہ ۱۸۷۸ دہ کی معانی، بیان و بلاغت حقتندہ کی تالیفی علمادان (فاوستولاسینیو) غیرتیلہ ایتالیادہ طبع ایدلشدر۔ (فضل المقال) اسمیلہ یوز الی سکنز صحیفہ لک بر اثری ۱۳۱۳ سنہ ہجریہ سنندہ قاہرہ دہ طبع ایدلشدر۔

(مابعد الطبیعہ) نام تالیفی سکسان صحیفہ اولہرق ۱۳۲۱ سنہ سنندہ قاہرہ دہ طبع ایدلش و طلبہ علوم ایچون شایان مطالعہ در۔

[۱] «ابوالحسن علی ابن اسماعیل الأشعری» نام شخصہ تابع اولان برفرقہ در۔ (اشاعرہ) کلہ سنی ماتریدیلری دہ شامل اولدیغنی سویلنیورسہ دہ بویلہ بر اصطلاح و استعمال سماعہ موقوفہ در۔ یالکز برکیسہ نلک سویلہ سیلہ اثبات ایدلر۔

فيلسوفك ، اله چمه ين اثرلرينك دشمنلرى طرفدن ياقلايدىنى
وآنچق دشمنلرينك الهه ايده مدكلى آتارك بوكون موجود اولدينى
روايت ايدلمكده در .

ابن رشدك اثرلرندن اصل نسخه لرني حفظ ايتمكده اولان اوروپا
كتبخانه لرندن (اسكوربال) (؟) مناسترينك كتبخانه سى اولوب كتابلرندن
بك چوغنك بو كتبخانه ده موجود اولدينى سويلنيور . كتبخانه لرده
محموظ اثرلرينك پيدرپي طبع اولنه جغه و فلسفه سنك ده شهرت كسب
ايدمكده قانع اولانلر وار ايسه ده بوني انچق زمان كوسترر .

ابن رشدك فقه ، ادبيات ، فائس ، كلام ، صرف و سائر ه دائر
تأليفاتي موجود ايسه ده اشتهار ايتمسنه فلسفه ايله طبعه كي تأليفاتي
اوشدر . فلڪيات علمنده كي (مختصر المحسطى) عنوانلى كتابى ايله
فن طبعه سسكز جلد اوزره بولنسان (كليات) ي فرنكلر طرفندن
استفاده ايديلن اثرلر دندر .

جسم بشر خسته لقارينه دائر (الكليات) اسمنده كي كتابى يازدينى
وقت ابن زهردين خسته لقارلك اعراضى حقنده بر كتاب تأليف ايتسنى
رجا ايتش وابن زهرده بو خصوصده (الجزئيات) نامنده كي كتابى
يازمشدر . بوايكي كتاب طب ايله مشغول اولانلر ايچون شوعصره
نسبتله مكممل برره درر .

(اقسام الحيوان) كتابنك دردنجي بايى اششيليه ده قاضى ايكن
وكندى كتبخانه سندن ايزاق بولندينى زمان يازديغندن خطادن سالم
اوليه جغنى كنديسى سويلشدر .

شونى ده سويليه لم كه عبرانى لسانى اوزرينه تورات نسخه لرندن
صوكره الك چوق نشر اولنان كتابلر ابن رشدك اثرلريدر .

اسویچرہ دہ کی (اوری) کتب خانہ سندھ پاریس مکتبہ سندھ عبارتہ سی
عربی اولہرق لاتین حرفیہ یازیلان بعض اصل نسخہ لک بولندی دہ
سویلمکدہ در .

ارسطو فلسفہ سیلہ اشتغالی

ابن رشدك اڪ مشهور تالیفانی ارسطو فلسفہ سی حقندہ اولانیدر .
کندیسی دہ ارسطونك علمنك درجه سنی بحق تقدیر ایتمشدر .
بو خصوصہ : « بو کتابك مؤلفی (ارسطو بن یگوما کوس) اولوب
یونانیلرک اڪ عقلیلرندن ایدی . کندیسی حکیم اولدیغندن منطق
وطبیعیات ایله ماوراء طبیعی تأسیس ایتدی و اتمامدہ ایلدی . زیرا
بوندن مقدم بو خصوصہ شایان اعتبار بر تالیف اولمادیقی کبی بوندن
صکرہ دہ بیک بشیوز سنہ یه قدر کلن حکیملر دخی بونك فکرینه برشی
اولسون علاوه ایدہ مہمشلردر . بر انساندہ بویله علومك جمع اولسی
البتہ جناب اللہك بیوک عنایتی سایہ سندہ در . بناء علیہ کندیسی (الالہی)
دی یه توصیف اولونمہ لایقدر سوزلری اوقدر طوغر بدرکہ (جناب اللہ
بوداتی بیلنمسی ممکن اولان اسرارینی تعلیم ایتک ایچون کوندرمشدر!)
دینسہ مستبعد اولماز » دیمشدر . فقط ارسطوی بو قدر تقدیر ایتدیکی
حالدہ بعض فکرلرینی قبول ایتمز ، مسئولیتی دہ کندی اوستنہ المایوب
ارسطویہ ترک ایدردی . ابن رشدك بیوککنہ و عالی جنابلقنہ بو حال
دلایلدر .

بونك سببی

ابن رشدك ارسطو فلسفہ سیلہ اشتغال ایتمہ سنك باشلیجه سببی .

سلطان (ابو یعقوب یوسف بن عبدالمؤمن) ك رجاسی اوامشدر .
یوقاریده اسمی ذکر ایدیلن مورخ عبدالواحد ، حکیم بن یحیی

واسطه سیله ابن رشدك کندیسندن بویله روایت ایدیور :

« ارسطو اثرلرینك عربجه اولان ترجمه لری ناقص وقاصر اولدیغندن
سلطان ابو یعقوب بونلری کوزل صورتده ترتیب ایتدیرمك و مناسب
بر طرزده شرح یازدیرمق ایسته مش . برکون ابن طفیل بکا خطاب
ایدرك : (ارسطو اثرلرینك ترجمه لرنده کی یا کشلقلردن امیرالمؤمنین
شکایت ایدیور . بو ترجمه لردن استفاده ممکن اولمادیغنی سویلیور .
اگر مقتدر بر حکیم بونلری استفاده ایدیله جك بر صورتده ترتیب
ایله شرح ایدرسه ممنون اوله جغنی بیلدیریور . سن کندکده بویله بر
قوتی کوریورسه ك بو خدمتی قبول ایت ! چونکه اقتدارك یرنده
واستقامت طبعك ده کالنده در . خصوصیه فلسفه نی زیاده سیله سومکده سک .
بویله بر ایشی وجوده کتیرسه ك البته امیرالمؤمنین سندن پك چوق
خوشنود اولاجقدر . بویله بر خدمتی بن یاپاردم ، لکن کوریورسك که
وقم چوب اختیارلادم . عمرم نهایتنه واصل اولدی وبوندن باشقا
سیاسی وملکی ایشلرله اشتغال بوکا مانعدر . بونلردن صرف نظر ، بو
ایشی سنك همتکدن ایسترم .) دیدی . ابن طفیلک بوسوزی اوزرینته
بنده توکلت علی الله ایشه کیریشدم . »

ابن رشدك بو ایلك اثری اوچیوز صحیفه دن عبارت (منتخبات
ملنقطه) آدلی بر جلددر . مندرجاتی ایسه ارسطونك استماع طبیعی ،
افلاک وعالم ، حساس و متحسس وریاح و تناسل کی بحثلرک خلاصه سندن
عبارتدر . بالآخره بو کتابه ایکی جلد بر شرحده یازمشدر .

ابن رشدك ارسطو كتابلرينه دا تراولان شرحلری اوج نوعدر، كه
بری : ارسطونك سوزینی مختصر و آچیق برصورتده بیان ایتدیکندن
بوکا (متن) یاخود (شرح و جیز) دیورلر ؛ ایکنجیسی : هر فصل
اولنده ارسطونك سوزینی ذکر ایدرك صوکنده کندی فکرینی بیان
ایدركه بوکاده (شرح متوسط) دیورلر ؛ اوج: جیسی : ارسطونك
سوزینی جمله جمله سویلوب هر جملهده کندی فکرینی تماماً بسط و بیان
ایدركه بوکاده (شرح مطول) دیورلر .

فیلسوف یونان لسانی پک آز بیلدیکندن ارسطو فلسفه سنی
طوغریدن طوغری به ترجمه ایده میوب آنجق استخراج ایده بیلوردی .
اندلسده کی یهودیلرله نسطوریلر طرفندن عرب لساننه ترجمه ایدیلن
ناقص و خطالی اثرلری تصحیح ایدرك مطلوبه موافق صورتده نشر
ایتمشدر . اثرلرنده کی بعض جزئی خطالر : ابن رشدك ارسطو لسانی
لزومی قادر بیلمدیکندن و مترجمله ایناتمش اولدیغندن طولاییدر
دینبور . مع مافیه ابن رشدك بوخصوصده کی خطاسی ذکر ایدیله جک
درجده اولیوب یالکز (پروتاغوراس) نام ذاتی مشهور حکیم
(فیثاغورث) اولق اوزره قبول و (هراقلیطس) حکیمی (هراقله)
دی به مشهور اولان مذهبك اسم عمومیسى ظن ایتمسندن عبارتدر .

سعی واجتهادی

دنیاده اك چالیشقان ادملرك بریسی ابن رشددر ، حتی بعض
اثرلرنده اولان خطالرك بویله فوق العاده سعی ایله میدانه کلدیکنی اعتذار
مقامنده کندیسی سویلشدر . خصوصیه کتبخانه سی قرطبهده اولدیغندن

بیشتره یرلرده وجوده کتیردیگی اثرلی کتابه مراجعت ایتمکسزین
بازاردی .

بو قدر اوزون عمرنده یالکز ایگی کیجهنی مطالعه سز و بوش
کچیرمشدر . بونلرک بری پدربینک وفات ایتدیگی ، دیکری ده حرمی
ایله زفاف ایتدیگی کیجه در .

مرا کشته ایکن مکتبلی اصلاح ایله بتون کون اوغراشدینی
حاله کیجه تماماً هیئت ، طبیعیات کی ائک دقیق فنلره عائد تألیفات ایله
اشتغال ایدردی .

دین حقنده کی فکری ومذهبی

ابن رشد اسلامک بیوک علماسندن ، دیندار بر ذات ایدی .
مختلف دین ومختلف مذهب منتسبیننک جمله سنی محترم طوتار و ده آدم
اوغلرینی تربیه ایتک خصوصنده ائک قولای یول دین اولوب دنیاده
مدنیت وانتظامی محافظه ایتک ایچون دین کی کوزل بر وسیله اولمازه
دیردی .

پدرواجدادی امام مالک مذهبنده اولدیغندن وکندیسی ده قرطبه ده
رسمی صورتده مالکی مذهبنک قاضیسی بولندیغندن مالکی مذهبنه
انتسابله مشهور ایسه ده ، اغلب احتمال ، کندی اجتهادیه عمل ایدوب
دیگر لرینی تقلید ایتیمه مشدر . ذاتاسلف علماسنک اکثریسی کندی اجتهاد لریه
عمل ایدرک هیچ بر مذهب ایله مقید اولما دقلری حالده بونلرک اسملرینک
بر مذهب فرقه سی آرسته کورولسی ، صوکره دن کلن کیمسه لر
حرفندن بر مذهب سلکنه قید ایدلش اوللرندن طولاییدر . بو

سببندند که بر چوق علما مختلف مذهبیره ادخال ایدیلورم فقط قابل اولوبده بویله محترم ذوات قبرلرندن قالقسهلر « بی اومذهبه قید ایتمه » راضی دکلم !..» دی یه بلکه فریاد ایدرلر .

ابن رشدك اعتقادی کتاب وسنه مستند اولوب ، بونی ایسه ، فلسفیه تطبیق ایتمکدن عبارتدی . بوکا کوره علم ایله دین بربرینه دشمن اولوق شویله طورسون ، بونلر آره سنده صیقی بر مناسبت و اتحاد موجوددر . ایکی حق دلیل (فلسفه ایله دین) آره سنده تعارض اولیه جنی طبیعی اولدیغندن ، ظاهرده بر تعارض کورولورسه ، تأویل واسطه سیله هرایکیسنی بر نقطه یه جمع ایتمک لازم کلیر [*] . حدوث عالم مسئله سی حقنده ابن رشد : « شریعتك خلقت عالم حقنده کی اصل مقصدی ، عالم کندی کندیستندن یا خود اتفاق و تصادف ایله وجوده کلیوب بلکه جناب حقاک مصنوعی اولدیغنی بیلدیرمکدر . عالمك حدودی کیفیتی ، مشاهده ایتمکده اولدیغمنز شیلرک حدودنه اصلا قیاس ایدلر . حتی بونک ایچون نظیر یوللر کوسترمکه بر مثالده بولنمیور . بونکله برابر شریعتدن خلقت عالم کیفیتنی اوکره تمک لزوملی برشی ده اولماسه کرک . شونک ایچوندرکه شریعت ، « حدوث » لفظی ایله ده تعبیر ایدلمه مشدر . بناء علیه عالم حقنده « حدوث » و « قدم » لفظلری استعمال ایتمک بدعت اولدیغندن بلشقا ، بیوک فساد وشبه لرده تولید ایدر . ظاهر شریعتدن مستفاد اولان شی انحق عالمك مخلوق اولماسی ، تعبیر دیکرله صورتی حادث اولمسیدر . فقط عدم محض ایکن مخلوق اولسنی قرآن

[*] فلسفة القاضي ابن رشد ص=۷

رد ايدرك ، جمله موجودك ايكنجى برموجوددن مخلوق اولمىنى تصريح
ايلر» دييور [*].

فلسفه‌سى

ابن رشد كوره : كائناك اصلى اولق اوزره ، اولى يوق معناينه
قديم ، واجبه مستمند اولان ماده تصوير ايدلمكده در . يعنى حياتى
اولان هر جسم كنديسندن اولكى ديكر بر حياتى اولان شيدن
طوغمشدر . شو عالم : مادى ودى حيات اولدينى ايچون باشقا بر
دى حياتدن وجوده كمشدر كه اوده « جناب الله » در .

مالك قضاء لايتناهيده دوران ايدوب طورمى ضرورى برمحرک
اثيردر . بومحرک، واجب الوجوددن الك اول وجوده كن «عقل اول» در كه
خالق ايله كائناك آره سنده واسطه در . «عقل اول» خالقدن
قوت آلبر، باشقه لرينه قوت ويرر. جمله كائناك ، عقل اولك اداره سى
آلتنده اولدينى حالده كنديسى جناب خالقك اداره سنده در. بناء عليه
بتون عالم، قوانين طبيعت طرفندن اداره اولنور. اسباب ايله مسيات
آره سنده ملازم كاملدر . هر مسبب كندينك سمينه ياخود اسبابنه
مربوطدر كه ، باشقا برشى جبر ايتديكى صورتده ، اصلا تخلف ايتمز .
غایت بيوك برما كنه نك حركت ايتمسيله يوزلرجه ويكلرجه آلات وادواتى
ناصل حرکته كليرسه - بو ، كائناك اداره ايدن قوته بکزه مز ايسده

---

[*] بوندن اونبرنجى سوره نك يدنجى آيتى و فرق برنجى سوره نك اونجى
آيتى قصد ايدلمدر .

یا لکنز اوفق بر مثال اولابیلیر [۱] - اسباب وطبیعتک قوتی ده صانعک قدرتی سایه سنده بویله جه وجوده کلیر .

خالق ایله کائنات آره سنده هر نه قادر « عقل » واسطه اولمقده ایسه ده انسان ایله خالق آره سنده « علاقه » موجوددر . زیرا « کون » ده عقل فاعل « عقل عام » و « عقل منفعل » نامر ایله ایکی تورلو عقل اولوب برنجیسنک ماده ایله امتزاج ایتسی غیر ممکن وانسان جسمندن آیری و مستقلدر . ایکنجیسی برنجیسنک خلافی اولان «عقل خاص» در . عقل منفعلک فاعل ایله اتحاد ایتک ایسته مسنه «عقل مکتسب» ویا «عقل مستفاد» نامی ویریلیر . انسان ایچون لازم اولان ده بودر . بوندن محروم اولان انسان هیچ برشی بیله مزه . بویله ایکی عقلک مکملآ امتزاج ایدوب بر برینه مدغم اولملرینه ده « علم و معرفت » دینیر . «علم و معرفت» انسان ایچون بیوک سعادتدر . جناب خالقه مربوط اولابیلیمک ایچون یا لکنز بر یول واردر که اوده « علم » در [۲] . بناء آیه انسان ایله خالق آره سنده کی «علاقه» کامل بر علاقه در .

نفس ناطقه اوزرینه الت جسمانیه اولمق صلاحیتندن چیقان حاله « موت » اخلاق اولنور . موتدن نفس ناطقه ایچون ضرر ملحوظ دکلدر . زیرا هر نه قدر جسم ایله علاقه سی کیلیمش ایسه ده شخصییتی واستقلالی دائماً باقیدر . نفس ناطقه ابدی اولدیغندن ایکنجی عالمده

[۱] بوکا کوره ، اوغراشان و چالیشان خلق ترقی ایدر . تبیل یا خود یا لکنز دعالم ایله فاعله لره طیانوب یا عمده اولان قوم ، هانکی دین و هانکی نسلدن اولورسه اوسون ، تدنی ایدر .

[۲] ابن رشدک بوسوزی «جناب اللهه عبادت سببندن مربوط اولمق ممکن دی یهن متصوفلری رد» ایدیور (کتاب الکشف ص = ۳۵ - ۲۷) .

باشقا بر جسم ايله ده علاقه پيدا ايتمى قابلدن . بوندن بشقه كندينك استعدادينه كوره عالم اخرده لذت ياخود عذاب كوره بيلمى ده ممكندرن . بناء عليه - روحانى وجهانى اولقله مقيد اولميه رق - مطلقا انسان اولد كدن صكره حشر اولاجقدر [۱] .

انسان هم حردن ، هم حر دكلدر . كندينك نفسى وباطنى اعتباريله تماميله حردن . نفسدن خارج اولان لوازم حيات حقنده حر دكلدر . قرآنك ، انسانى بر آن مختار اولماديغنى كوسترمسنگ سبب ايشته بودن . قادين وقيزلر حقنده ذكر ايديلن شعرلر انسان ايجون فائده سز بر شيدر [۲] .

ذيل

ابن رشد فلسفه سندن بحث ايدلدى . داها مفصل معلومات الده ايتك آرزو ايدنلر آثار تاليفيه سننه مراجعت ايدم بيليرلر . شونازك مسئله ده طوغرى سويليه بيلدك ايسه بختيارز ، ياكلش سويلدك ايسه ياكلش يازانلرك برنجيسى بز دكلز ؛ باشقاليدر .

ابن رشد مذهبي ، فرنكلرجه (آوه روئيزم) ناميله شهرت بولان مسلك ، ابن رشد طرفندن وجوده كتيريلن بر مذهب حديد اولمايوب

[۱] وطائفة رأيت انه (الحشر) جسمانى لكن تلك الجسمانية الموجودة هناك لهذه الجسمانية بكون هذه بالية و تلك باقية ويشبه ان ابن عباس ممن يرى هذا الرأي حيث قال : « ليس في الدنيا من الاخرة الاسماء » (كتاب الكشف ص = ۱۰۱)

[۲] احتمال كه بوشيلر شهوق تحريك ايتد بكتدن ضرر ليدر . بو خصوصه دوكتور « سعيد ابو جمره » تك (حياتنا التناسلية) نام كتابنه مراجعت ايدم بيلدر . بوقسه ابن رشد اصلا شمره دشمن دكلدر .

بلکه مشار الیه بومذهبک بالکزمرب وراویسیدر. تاریخ فلسفه ایله اشتغال ایدن ذواتک بیاناته کوره ابن رشد فلسفه سنک اصلی و اناسی ارسطو فلسفه سی اولوب ارسطوده بونی فنیکه لیلر واسطه سیله هندستاندن انشدر. زیرا انسان؛ قدم، بقا، روح و قدرت خالقلک زوالدن منز اولسی کی مهم مسئله لری اینلک دفعه اولمق اوزره هندستانده کلامشدر. بعض کیمسه لر فلسفه نك اصل استاذلرینک انبیاء کرام اولسی احتمالنه قدر ایلری کیدر لر. هندستان و تورکستان، چین و ژاپون ایچلرندن پیغمبر لر کلوب کیتدیگی هر نه قدر بیلنه میورسه ده بونی رد ایده جک دلائله موجود دکدر. احتمال که انبیادن بعضیسی هندستانده بویله بر علم تبلیغ ایتشدر.

ارسطو، سقراط، افلاطون و بوکی یونانی مشهور فیلسوفلرک نیلکلری هر نه قدر شریعت اسلامیه (قرآن و احادیث) ده بیلدیلمه مش ایسه ده بونی انکار ایده جک برهان ده مروی اولماشدر. بلکه مسکوت اوله رق قالمشدر.

ابو حنیفه مذهبی کی مشهور اولان مذهب ایچنده اصل ابوحنیفه مسلکنی بولمق نه قدر مشکل ایسه فرنکلرک (آوه روئیزم) ی ایچنده ابن رشدک خاص کندی مسلکنی بولمق ده اولقدر کوچدر. زیرا بو مذهبی تشهیر ایدنلر، بیولته بیولته عمومی بر مذهب حالنه کتیره نلر ابن رشدک شا کردلری و شا کردلرینک شا کردلری اولدینی شهه سزدر. حتی بعض نقطه لرده ابن رشدک کندی اثرلرنده کندی قلمیله یازمش اولدینی شیلرک (آوه روئیزم) ده باشقا تورلواولدیغنه تصادف ایده لمکده در.

اخلاقی

ابن رشد ، کونده یالکز بر دفعه یمک یردی وغایت شیشماندی .
تکمیل کیجهلرینی فلسفه ایله اشتغال ایدرک کچیرر ، اگر زیاده یورولورسه
تاریخ و یا خود اشعار او قومقله کوکنی اکنندیردی .

ابن رشد لطیف بر ذات اولوب غایت ضعیف ومتقی ایدی ؛ عزتله
مائل اولمادیغی کی خلق ایله ده پک چوق اختلاط ایتمز ، بوش یره
وقتنی کچیرمز ، درس ومطالعه دن بشقه بر شیدن لذت آلمازدی .
کندیسندن : « فلاسفه یه خاص اولان دین ، کائنات وموجوداتی بیلیمکدره
مصنوعات ومخلوقاتنی بیلیمک جناب اللهک کندیسنی بیلیمکه برابردر .
بوشی جناب اللهی راضی ایده جک قدسی عبادت لک بری اولور ، حال بوکه
بو یوله شیر ایله اشتغال ایدنلری تکفیر ایدنلرده واردر !... » دی یه
سویلدیکی هر وقت ایشیدیلیردی .

ابن رشدک صبرینه ، تحملنه ، اجتهادینه ، اعتناسنه و علوجانینه
تهایت یوقدی . دشمنلرینک قصورینه کوز یومار ، رقیلرینک کندی
حقنده اولان سؤ معاملهلرینی عفو ایدردی . سخاوتده امثالسزدی .
بو خصوصده : « دوستنه احسان ایدن کیمسه طبیعی حرکتدن بشقه
بر ایش یا یمش اولماز ، اصل فضیلت ایسه دشمننه احسان ایتمکده دره
هیدیککی پک چوق دفعه لر واقعدر .

حیاتی و تلبسی ساده ، کندیسی پک مرحمتلی و پک شفقتلیدی .
یلا و قضایه دوچار و فقر و ضرورته مبتلا اولانلره الیدن کلدیکی
قادر یاردیمده یولنوردی . اوزون زمان قاضیلقی منصفنده بولندیغی

حاله هیچ کیمسه نك قتلی حقننده حکم ایتمه مش و قتلی ایجاب
ایده جک بر مسئله نك حلنی ناینه حواله ایتمشدر . متعصبلردن بری
کندیسنی تحقیر ایتمیکی زمان : « صبر و تحملی تجربه ایتمک ایچون
پک کوزل بر فرصت و بردک ! فقط بویله بر معامله بی باشقا برینه یامقدن
چکین!... زیرا بویله تحقیره باشقاسی تحمل ایتمز ، احتمال فنا بر جزایه
چار بازسک!... » دی بهرک بیوکک که سترمشدر . « علم تشریح ایله
مشغول اولمق ، جناب اللهه ایمانی قوتلندیرر و معرفتی آرتدیرر »
سوزی مشار ایله ضرر تیرینکدر .

ابن رشد ، کندی ملتنی و کندی وطننی سومکنده بی نظیر ایدی .
حکیم (جالینوس) ک : « دنیاده هوانسی اک کوزلیر یونانستاندر . »
سوزینه قارشنی : « اصل کوزل هوانسی اولانیر یونانستان دکل ،
بلکه اندلسدر!... » دیمشدر . بوندن بشقه ارسطو ، یونانلیرک عقل
و ذکاسیله علوم عقلیه استعدادلرینک زیاده اولدیغنی سویلیدیک زمان :
« طوغری سویلک! لازمه بو صفتلرک هپسی جهانده بزم اندلس
خلقنده اولاییلر!... » دیمشدر . حتی کندی قومندن و کندی مملکتی
اهالیسندن ، هیچ کیمسه نك تحمل ایده میه جکی درجه ده ، حقارت
کوردیکی حالده آنلره دائماً حسن معامله ده بولتمشدر .

اکثر کیمسه لر! : « ابن رشد ، کندی وطننک بايقوش یوواسی
اوله جغنی و وطننک یاننده ده غایت پارلاق بر فرنک مدیتتی قورو .
لاجغنی و تکمیل وجودینی فدا ایدهرک نشر ایتمیکی علمندن
کندی ملتنی برینه اورو بالیلرک استفاده ایده جکنی بیلمش
اولسه ایدی بنون آثارینی یاقوب قلمنی قیرار و بر کوشیه چکیلوب

تأثراندن دنیا به وداع ایدردی « دیورلر . فقط ابن رشدك حالته نظراً بویه دوشونمك دوعرو دكدر . زیرا ابن رشدك وطن و ملتته اولان محبتی ایکنجی درجهده ، علم ایله اشتغال محبتی برنجی درجهده ایدی . ابن رشد تکمیر آدم اوغلنی بر قاردهش بیلیر و علم نرده اولورسه اولسون مطلقاً اوکره نمهك لازم اولدیغی اعتقادنده بولنوردی . وطن و ملتتك کندی علمندن استفاده ایده جکنی کوروب نمونیتندن دائمغیرتتی آرتدیرمشدر . ابن رشد بزم کبی طار فکریلیردن و مایوس اولدیغی زمان ایشنی بر اقوب تبیل او طوره نلردن اولمادیغی کبی هیچ بر زمان : « بنم علمدن بو کون ملتم استفاده ایتمسون و وطن مبارکم ده خراب اوله زق یا بقوش یوواسی اولسون و وطنمك قارشوسنده یکی و محیرالعقول بر مدنیت طوغوب بتون عالمی دائرة نفوذینه آلسون ، فقط دنیانك انقلابی عجیب اولدیغندن احتمال که اون عصر و ملیون بیل صوکره بنم ماتم تکرار بر مدنیت کسب ایدر ، احتمال که بتون دنیا و بنی بشرک سعادتته سبب اوله جق مدنیت محموده بی تشکیل ایتمک فضیلتی اونلره میسر اولور . مادام که طاک یری آغاردقندن صکره بیوک بر آیدینلق میدانه چیقه جقدر ، او حالده فجر آلتنده بولنان جزئی قراکلقدن قورقوب غمناک اولمق و چالیشماق جائز دکدر ! » کبی بر فکرده بولنامشدر . و بولنماز دیده ...

منتقدلری

ابن رشدك قصورینی بولمغه چالیشانلر يك چوقدی . ذاتاً ابن رشد

بر انسان اولدیغندن قصور و قباحتری اولمشدر. قصور سیز و قباحتمسز اولمق جناب اللهه خاص بر صفتدر. بو جمله دن، ابن رشدك هر وقت (ابن سینا) نك فکرینی جرح ایتمکده اولدیغی کوستریلیر . شیخ ابن سینا هر نه قدر بیوک بر حکیم و مشهور بر عالم ایسه ده ابن رشد درجه سنده اولان بر کیمسه ایچون آنک فلسفه سنی جرح و ابو حامد فلسفه سنی رد ایتمک ، شعر لری تحطه ایلك هیچ بروقت عیب دکدر .

ادبار و اکفاری

ابن رشدك پادشاه سر ایلرنده ، حکومت قوناقلرنده ، دارالفنون شاکردلری نظر نده کی موقعی و حرمتی سویلشدک . لکن بخت و اقبالک بو موقعی ، ادبارک مقدمه لری اوله جغنی مثبت تجربه لر کوسترمشدر . نته کیم ابن رشده ده قاره کونلر کلشدی .

دنیاده حقلک آباق آلتنده قالمسی ، علم و معرفتک شخصی حسد و غرضلره فدا ایلمسی قدر آجی بر ایش یوقسه ده نه چاره که آدم اوغلنک بختسزلی و اکتساب فضیلت خصوصنده کی قصوری سیندن اکیثر زمانلر علم و فضیلت ، جهالت و رذالت عسکری آلتنده خوار و حقیر اوله رق قالیر و علم و فضیلتک مبارک سرمایه لری طوپراق آلتنه کومولوب تلف و ضایع اولور !..

علم و کمال ایله ممتاز بیوک کیمسه لریک بر قاچ حاسدی بولنه جغنی بالته تجربه ثابتدر . ابن رشدك ده فضیلتلرینه حسد ایدن رقیملری هر وقت و هر تورلو بهانه لر ایله ابن رشدی کوزلر لر و کندی هم فکر لر ایله

برلکده شکایتنامه لر تصنیع ایده رک بیوک مجلسره کوندر لر و عوام
آره سنده ابن رشد ایچون بیك تورلو افترا و بهتانلر نشر ایدر لر دی .
ابن رشد حقنده پک چوق شکوا ایلدن کدن صوکره یعقوب المنصور
قرطبه شهرنده کی بیوک فقیه لر ، قاضی لر و عالم لر طویلا یه رق ابن رشد
واقع اسنادلر ایله اندن صدور ایدن شیلرک شریعت مطهره ایله قابل
تطبیق اولوب اولمادیغنی تدقیق ایتمکی سویلش و ابن رشدک کندیسیده
بو مجلسده حاضر بولمشدر .

مجلسده بولنان فقیه لر ، ابن رشدک تعلیم لر محض کفر اولدیغی
حقنده فتوی و یروب کتاب لرینی مطالعه ایدن لره لعنت ایتمکدن صوکره
پادشاهده جامعده : « ابن رشد ، دین اسلامدن چیقدی . و موجب لعنت
اولدی ! . » دی یه اعلان ایتمدی . (ابو عبدالله بن ابراهیم الاصولی)
نامنده کی بر عالمده ابن رشد شریک اولمشدر . بوندن صوکره ابن رشد
قرطبه دن یهودی شهر ی اولان (لوسنه) شهرینه نفی ایلمکده محکوم
اولدی [*] . شایان دقت نقطه شوراسیدرکه : ابن رشدک اکفارینه
سبب کوستریلن کتاب لر ی یعقوب المنصور کندی کتبخانه سننده مطالعه
ایدوب حریص برشاگردک درس او قومسی قیلندن خلوص و رغبت ایله
استفاده ایتمشدر . ابن رشدک علیهنده پک چوق افترا لر قییلر ی
ظرفندن تصنیع ایلدی . کندیسیده کی شاگرد لر یه و بالعموم حکما
قرطبه دن سورولدی ، کتاب لر ی طویلا تدیریلوب یاقدیرلدی و الحاصل
اورتلق بر هرج و مرج اولدی .

ابن رشد بویله بر حالده دوچار ادبار اولدی ، علم و فضیلت تحقیر

[*] اشبو حکم صورتی هر نه قدر آراشلش ایسه ده بولنه مامشدر .

دین و دنیا به خدمت آیدن علمای نادره دن اولان ذات تعصبك قربانی
ایدلی ، اولدی .

قرطبه جامعنك اشیک اوزرنده او طور تونوب جامعه کیره و حقیقانلرك :
« بو زندیقدر ، دینسزدر ، معطلدر ، قتل ایتملی » دی یه تو کوردکاری
مروی ایسه ده احتمالکه طوغری دکلدر . زیرا (انصاری) نك روایتنه
کوره ابن رشده طالعی یاردم ایتمکدن صوکره : « کوردیککز مصیبتلر
هانکی وقتده سزه تاثیر ایتمدی !؟ » دی یه صورانلره : « او غلوم عبدالله
ایله قرطبه ده ایکندی نمازی ایچون مسجده کیردیکمز زمان بعض
سفیهلرك مسجده دن چیقارمالری ... » دیمش . اگر اولکی روایت
طوغری اولسه ایدی ، البته اونی ده سویلردی .

ابن رشده شو فلاکت کونلرنده قطعیا حالنی بوزمایوب هیچ
برکیمسه یه شکایت یوللو بر سوز سویله مدیکی و فکرنی سویلکدن
چکنمدیکی و بر چوق اثرلرنی ده شو کونلرده باز دینی مرویدر .

شهریک نکبتلری

ابن رشید ایله نفی ایدیلنلرك و دوچار تحقیر اولانلرك مشهورلری
« بجایه » قاضی محمد بن ابراهیم ، قاضی ابو عبدالله بن ابراهیم
الاصولی ، ابوالریغ الکفیف ، ابوالعباس الشاعر ، ابو جعفر الدهبی
وسائر در . فقط بونلر ابن رشده نفی ایدلدیکی شهره نفی ایدلیوب
باشقه شهره نفی ایدلشلردر .

ابن رشد نیچون محسود ایدی ؟

« بر کیمسه نك محسود اولسنك سببی نعمت صاحبی اولسندندر »
سوزی مشهور برسوزایسه ده محسود اولانلرك بالعموم انسانلر طرفندن
محسود اولملری قابل دكلدر . یعنی برقاچ حاسدی بولنور ایسه حاسدلریله
برابر برقاچ ده دوستی بوله نه بیلیر و بر کیمسه طرفندن دوست اولان
ذواتك بر فرقه طرفندن دشمن کوروله لرنده باشقه برسبب اولایلیر .
بو ایسه فکرده برلك و مخالفت اولدیغی کی صرف دنیوی شیلر ده
اولور .

ابن رشدك حقنده يك چوق سوزلر واردر . بعضیلری دییورلرکه:
« موحدون دولتلك مؤسسبی اولان عبدال مؤمن اندلس ولایتلر نده
کندیك پادشاهلق قوتی ایله « مالکی » فقهی ایله « اشعری » عقیده سنی
شایع ایتشدر . ابن رشد ایسه بونك عکسنه اوله رق هر وقت اهل
کلامی و خصوصیه « اشعری » مسلکنی تزییف ایتسی « علما » نامنده
اولانلرك اضطراب حکملرینه سبب اولمشدر . بوسوز قسماً طوغری
وقسماً یا کلتشدر . زیرا عبدال مؤمن هر نه قدر اشعری مسلکنی شایع
ایتمش ایسه ده کندیسنك طورونی اولان یعقوب المنصور کلیاً امام مالک
فقهی و اشعری عقیده سنی ترك ایدوب (ابن حزم) ودها طوغری سنی
(طاهریه) مذهبی قبول ایتشدی [*].

بعضیلری ده: « اندلسده علم و فلسفه یه حرمت ایدن بر فرقه اولدیغی کی [۱]

[*] تاریخ الکامل لابن اثیر ج ۱۳ ص ۰۷

دشمن اولان بر فرقه ده موجود ایدی . زیرا ، زنکین ویا عالم اولان کیمسه لری سومه مک خلق آره سنده بر عادتدر . باخصوص علمک یوکسک موقعنده بولونانلر وفلسفه ایله اشتغال ایدنلر اکثر زمان خلقک بیلدکرینک عکسنی سوبلرلر وخلق کی هر ایشیتدکاری سوزی دین وکنیدلرینک اعتقادایتدکاری شیلری محض حقیقت اکلایانلر بونلرک معامله لرینی انتقاد ایتمک ونهایت عقیده وایمانی بوزوق اولمق ایله اتهام ایدرلر . ابن رشدده بیوک بر فیلسوف وحر بر عالم اولدیغندن عوام طرفندن بویله برسؤ معامله یه معروض قالدی . « دیورلر .

ابن رشدک ادبارینه اولان سبیلر

بوفیلسوفک ادبارینه اولان اسباب مختلف اولمق اوزره برقاچ شی کوستریلیور ، بلکه بونلرک بریسی احتمال کههپی طوغری اولابیلیر . (انصاری) نامنده کی عرب مورخی : « بودنیانک هلاک اوله جغنی و قیامتک یاقین اولدیغنی ادعا ایدرک حتی فلان کون قوتلی بر فورطنه ظهور ایدوب قیامت قوپاجغنی ده زمانمز منجملرندن بری تعیین ایتشدی . بونک اوزرینه خلق آراسنده دهشتلی بر قورقو پیدا اولدی . حکومت ایسه قرطبه علماسنی طوبلایوب منجمک بوخبرینه اینامق لازم اولوب اولیه جغنی سؤال ایتدی . بو ائنده ابن رشدده دنیایی هلاک ایده جک درجده فورطنه تک چیمسی علم و فن ایله قابل تطبیق اولمادیغندن مذکور خبری خیالات وخرافات جمله سندن عدایمک لازم اولدیغنی بیان ایتدی . بوزمان (شیخ ابو محمد عبدالکبیر) اسمنده بری : « اولیه ایسه

قرآن کریمده عادقومی حقنده ویرلش خبرلره نه دییورسک؟ . یوقسه فن ایله قابل تطبیق دکل دی به آکاده اینانمایوب خرافاتی دییورسک؟» دیدکنده ابن رشد: « قرآن کریمک ویردیکی خبرلره اینانلیمز دیمک خدمز دکدر ، فقط بوکونکی مسئله مز یالکمز فن و حکمته متعلق اولدیغندن قرآن ایله قابل تطبیق اولاماز ! . » جوانی ویردی . ابن رشدک رقیبیری بوجوانیک نه دیمک اولدیغنی اکلادقلری حالدده انصافلرینک و وجدانلرینک خلافته اوله زرق کویا فساد آمیز بر سوز اوله جغنی سویله ریک « وای ! رطب ویابس قرآن کریمده اولدیغنده ایمانک یوقی که شو حادثه نیک یالکمز حکمت ایله قابل تطبیق اولوب قرآن ایله تطبیق ممکن اولمادیغنی سویلیورسک ! . . » دیدیلر و ابن رشدی ده بوضورتله اکفار ایلدیلر

برروایته کوره حاسدلی آره سندن بعض کیمسه لر شا کردلرندن برقسمنی تشویق ایدرک ابن رشد حضورینه کوندروب کندی فلسفه سی نهدن عبارت اولدیغنی سؤال ایتدیردیله . ابن رشد علم و معرفته خدمتی جاننه منت عد ایدلرذن اولدیغنی جهته بونلرک سؤاللرندن نمون اوله زرق کون وساعتنی تعیین ایتدیکی زمانده فلسفه سی حقنده ایضاحات ویره جکنی بیلیدردی . وعده سی آئنده (دارالمعارف) کیدرک بیوک بر میدانده کرسی به چیقوب کندی فلسفه سی حقنده اوزون و بلیغ بر نطق ایراد ایتدی . رقیبیری طرفیدن قورولمش طوزاق اولدیغنی عقلنه بیله کتیر میهرک کندیسنی علم عاشقلری و حکمت اوکرنمکه صوصامش شا کردلر اورتیه سنده ظن ایتدی . وپک اینجه بحثلره کیریشدی . دشمنلری ایسه حقیقتی اکلادقلری حالدده ظاهری سوزلرینی عکسی معناده برکاغده

یازد رق پادشاه یعقوب المنصوره عرض ایتدیلر . پادشاهده کتیریلن کاغدی
او قویوب: « بو آدم مسلمان دکیش! .. » دی به التفاتی کیری به آلدی.
ومشارالیه حکیمده تحقیره دوچار اولدی .

بعض روایتلره کورهده « ابن رشد حاسندلری شاننی تنقیص ایتمک
اوزره فرصت بکلدکلرینی زمان مسودهسی آره سنده اوزرینه «زهره نك
بر آله اولدیغنده شبهه یوقدر! .. » یازدی یازلمش بر کاغد بولدیلر .
بوسوز یونان فیلسوفلرندن برینک سوزندن ترجمه ایدلمشدی ، لکن
ابن رشد قلمیله یازلمش اولدیغندن دشمنلری طوغری پادشاهه عرض
ایدیلر . پادشاهده ابن رشدی حضورینه چاغروب: « وای ! بونی یازان
سنمیسک ؟ » دیدی . ابن رشد « خایر ! » دیدی ایینهده پادشاه
غضبنی یکمدی و : « الله بوسوزلری یازانه لعنت ایلسون ! » دیدی.
پادشاهه اتباعاً مجلسده بولونانلرده لعنت ایتدیلر « دینیور »

محاکمه

یعقوب المنصورک ابن رشد کی حکیم وفاضل برذاته اذا و جفا
ایتمسی : جاهل و متعصب خلقک خاطری و ملتہ حق و حقیقتی تدریس
ایتدیکی ایچوندر . پادشاهلر حقیقی علمایی حمایه ایدرلرسه او عالملر اللهدن
باشقا هیچ کیمسه نك عتابندن قورقما یوب تکمیل علمی و دینی اجتهادلرینی
یازوب ، بیلدکلرینی سویلیوب ملتہ حریت فیکریه نشر ایدرک ملتی ترقی
ایتدیرمکه غیرت ایدرلر . اکر علمانک حق و حقیقتی ملتہ تلقین ایتلمرینه
پادشاهلر مساعده ایتیب عذاب واشکنجه آلتنده یاشاتمق ایسترلرسه

علماده پادشاه قورقوستدن و پادشاهک اطماع و اغفالنه مجلوب و مغلوبه
اوله رق حقیقتلری کتم و تحریف ایدر لرسه بوتون ملت انفر اضا سه سور و کله تیره
یعقوب المنصورک اصل حدت ایتدیکی شی، ابن رشدک آل موحدین
حکمدار لرندن اندلسی قورق تار مق فکر نده اولدیغنه دائر بر خبری ایشتمه
سیدر . بو خبری ابن رشدک رقیب لری غایت کیزی صورتده سر ایده کی
قره کوزلی و اوزون صاچلی (جاریه) نامنده کی مقرب لر واسطه سیله
پادشاهه یتیشدیروب سرای ایچنده بر سرشکلنده اولان بو خبر بیوکار نندن
کو چوکاره وارنجه یه قدر هر کس طرفندن ایشیدلدی . و قولادن قولاغه
سویلندیکی حلاله رسمی صورتده محاکمه ایتمک هیچ بر یولی و اثباتلی
دلیلی قالمادی . بناء علیه یوقاریده سویله نیلن شیلرک جمله سی یعقوب المنصور
طرفندن انتقام آلق ایچون یالکمز بهانه دن بشقه بر شی دکلدی . حتی
فلسفه یه اولان مخالفتک منبئی و فلسفه ایله مشغول اولاناره ایلك دفعه
اوله رق (زندق) اسمی ویریلسنک منشائی و ابن رشدک علیه اولان
مشورتلرک محمی حکمدار لر سرای اولمشدر .

دوستلری

ابن رشدک دشمنلری چوق اولدینی حلاله دوستلری و عقیده حسنه سنه
واقف اولان سرداشلری یوقی ایدی ؟ و قرطبه ده اولان محاکمه
مجلسنده بونلردن بردانه سی اولسون مظلوم اولان ابن رشدی حمایه
ایتمک خصوصنده بر آرز غیرت یده مدیمی ؟ ..
اندلس مراکش دولترینک بودوره عا ئد تاریخلرینی اوقویان کیسه

نو سوألرله قارشى جواب ویره بيلير : يعنى محاکمه مجلسنك طوغرى بر
مجلس اوليوب يعقوب المنصورك مرادينه تابع بر مجلس اولديغنى اكلار *

ومن يكن القاضى له * اضربه اقراره ووجوده

اذا ما ادعى حقاله عا دباطه * ولو كان كل العالمين شهوده

يوقسه محاکمه مجلسندن باشقا يرده ابن رشدك مظلوم اولديغنى بيلن
علما پك چوق اولوب ابن رشدك مظلوميتنى بلاخوف سويليورلردى .
حتى محاکمه قرارى جامعه اعلان ايدمك اوزره ايكن بيوك علمادن
قاضى ابو عبدالله بن محمد على بن مروان ده : « دنيا ده اولان شيلرك چوغنده
ضرر جهتى ده اولور ، فائده جهتى ده * مثلا صوايله آتش ضررلى
شيلرك برنجيلردن اولديغى كچي فائدهلى شيلرك ده برنجيلر نديدر . او حالده
بو كچي شيلرك يالكز ضرر جهتى كوروبده مضر شيلردن عد ايتمك
جاؤ دكلدر * ابن رشد كتابلرنده و فلسفه سنده ضررلى نقطه لر كورور .
لمشه فائدهلى جهتلر هيچ كورولمورمى ؟ دقت ايديليرسه البته كورولور .
اويله ايسه فائدهلى طرفنه كوز يوموب ، ضرر طرفنى نظر اعتباره آله رق
حكيم ايتمك هيچ مناسب اولورمى ؟ » دى يه سويلر كن سوزيني تمام ايتمك
فرصت و يرليوب قرار صورتى اوقونمشدر *

هيت

ابن رشد كچي علوم عقليه و نقليه ده استاذ اولان ، رجال عاليه ايله
صاحب اتده بولونمك ادبلىنى بيان و وقار و صلابتى حفظ ايتديكى

حاله سوز سوپلكه مقتدر اولان برعالم نيچون يعقوب المنصورك غضبى
نيسكين وحقنده كي اسناداتك افترا اولديغى اثبات ايده مدي ؟ بونك
جوابنده عقللى كيمسهر : « بويوك برعالم وبيوك بر فيلسوف اولديغى
ايچون !...» ديزلر

زيرا بيوك علمانك كوكالرى دنيا ايچون انسانه يالوارمه يي ومداهنه
ايتكى اصلاحا نر كورمز لر . و دنيا نك مصيبت و قضالرينى كوشى برساعتلك
موقت بر زمان ايچون قاپلامش بلوط مثابه سنده كوروب مكدرا اولمازلر .
حقيقه جناب حقك عوالم غير متناهيه سنك احوالى تدر يسسه اسرار
طبيعت درس لر ينه مطلع اولان كيمسهر ايچون دنيا مصيبتلرينك ذره قدر
اهميتى بوقدر . بلهكه آنلر كنديلرينك مظلوم اولديغى كوكالرينه كتير وب
لدتلى بر اراحتلق حاصل ايدر لر . بوشيلر بونلرك اصطلاحنجه (همت) در .
فيلسوف ابن رشده جاهل خلق و علما اسملى بر چوق كيمسهر لك
كنديسنه هجوم ايتلرينى ؛ دنيا ده پك چوق سنه لر ياشاد يغى حالده هنوز
چو چوق او يونجاغى قيبيلدن برشى اولديغى وبويوله ترقى ايتك ايسته نيرسه
مليونلرجه سنه ياشاندق دن صكره تكميل ايديله بيله جيكي فكرينى حاصل
ايتسدر . نهايت حكيم و قرار اعلان ايدلديكي زمان : « مقصد يكر بر
مسلمانى محو ايتك ايسه ، كندى ظنكزه كوره ، مقصد يكره واصل ؛
اولديكزه . فقط ايمان ، قول ايله الله آره سنده بر سردر ؛ بوكا سز قار ياشا
ماز سكره . . . بنم علمى ، معرفتمى ودها طوغر يسي فلسفه مى آلاما ديكره .
بونلر بنده بولندقجه بن بوقرارى هيچ بر مصيبت عد ايتم ! . . » دى يه
دوشومش اولسه كر كدر .

اقبالى

يعقوب المنصور، ابن رشدك موحدون حقنده فاسد بر فكر بسله.
مديكى وبو خصوصه ايشيتديكى سوزلرك صرف بر حسد تيجهسى
اولهرق افترا اولنديغنى اكلايهرق نادم اولوب اولكى حكمنى فسخ ايتشدر.
پادشاهك فسخ قراري ايشيدن مراکش اسلاملى چوجقلىينه وارنجيه
قدر سه وينوب بر برينى تبريك ايدرك ابن رشدى هان مراکش قاضيلغنه
دعوت ايتشدر .

يعقوب المنصور اسكيسى كى توجهاتده بولنهرق ابن رشدك كوكنى
آلغه اوغراشمش ايسيهده كوكنكك تعمير ايديلوب ايدلديكى معلوم
دكلدر . كوكنى قيرلامش ايسه تعميره حاجت قالمشدر . فقط خاطر
وخياله كلهين سوزلرى ايشيدوب طاغلو وطاشلرك بيله تحمل ايدميه چكى
درجدهه حقارت كوردىكى وكندى اعتقادينه كوره خالص وصاف بر
مسلمان اولدينى . حالده تجديد ايمان ايلمى تكليف ايدل كدن صوكره
عمرى كفايت ايتيوب ارتحال داربها ايلدى . جناب حق عفو وغفران
ايله . . .

اولادى

ابن رشدك اوغللى ده عالم اولهرق يتيشدكلى وبعضيلرى قضا
منصبنه قدر ارتقا ايتدكلى كى (ابو محمد عبدالله) نامنده كى اوغلى طب
علمنده صاحب كمال اولمش وپدرى وفات ايتديكى زمان آنك يرينه

کچمش و پادشاه (محمد الناصر بن ابی یعقوب المنصور) ک سر طیبی اولمشدر •
« مقالة فی حيلة البرء » عنوانده کی مشهور کتابده بونکدر •
فرنک مورخلری « ابن رشدک وفاتندن صوکره اوغللری اندلسدن
چیقارق المانیاده ایمراطور سراینه داخل اولدیلر » دییورلرایسهده
طوغری دکدر •

ذیل

ابن رشد کی بر ذاتی اسلامره چوق کوردکارندن بزم بعض
مورخلری یهودی ملتندن اولدیغنی ظن ایتمشدر • لکن بوسوز تماماً
یالان بر سوزدر • چونکه ابن رشدک عائله سی یوقارودهده سویلدیکمز
کی نیجه عصرلدنبری قرطبه شهرنده قاضیلق منصبنده بولتمشدر •
بونکله برابر اسملری ده خالص اسلام اسملری اولان محمد، احمددر •
بورویقی ابن رشد ترجمه سنی یازان معلوماتلی ذاتلرده بالاتفاق تکذیب
ایتمشدر •

هر نه قدر آثاری یاقلمش ایسهده بر چوق کتابلرینک اصل
نسخه لری بوکون موجود اولوب بونلر ابن رشدک مسلمان اولدیغنه
حقیقی بر دلیل اولابیلیر •

ابن رشدک اشتهاری بیوک بر عائله یه منسوبیتندن دکل ، کندینک
سعی واجتهادی سایه سندهدر • ابن رشدک فوق العاده بیوککی انجق
کندی زمانه کورهدر ، چونکه دنیا ابن رشدک عصرندنبری ترقی
ایتمکدهدر • قرطبه نک مشهور فیلسوفی بیلدیکمز ابن رشد ممکن اولوبده

بو عصرده قبرندن قالقهرق علمه خدمت ايتك مجبوريتنده اولسه ايدى
الك اول عصرمزه كوره تحصيل ايتك ايچون اوروپايه كيدوب مكتبه
كيرر و اوقومق مجبوريتنده بولنودرى .

اسلاملر آره سنده صوك عصرلرده ابن باجه ، ابن خلدون ، بخارى ،
ابن حزم ، ابو حنيفه ، سيويه ، شافعى ، فيروز آبادى ، ابن الاثير ،
مالك ، فارابى ، احمد بن حنبل ، فخرالدين الرازى ، غزالي وسايره كى
كىمسه لرك امثالى ظهور ايتديكنك سببى اللهك خزينه سى توكنديكندن
ياخود اسلاملردن استعداد قالقديغندن دكل ، بلكه عزم ايله سعى
يوقلغندن و اخرت ايله دنيايه فائدهلى علملرى اوكره تهجك مكتبلر
بولماديغندن و قرآن ايله احاديثك احوال و زمانه واسرار طبعيه به تطبيق
ايدلميه رك كور كورينه تدريس ايدلديكندن . عملياتى قورى الفاظ
اوقومتله آدم يتشمز .

صوك

